

KEHITYSPOLIITTISEN TOIMIKUNNAN TÄYSISTUNTO TO 24.5.2012

Paikka: Eduskunta, suuren valiokunnan kokoushuone

Osallistujat:

Jäsenet: Pj. Jouko Jääskeläinen (kd), Sara Korhonen (vas, varajäsen), Liisa Laakso (Helsingin yliopiston kehityskaatutkimus), Timo Lappalainen (Kepa), Rilli Lappalainen (Kehys), Helena Laukko (SDP), Tom Packalen (perussuomalaiset), Timo Palander (Suomen Yrittäjät), Pekka Ristelä (SAK), Aaro Rytönen (KUA), Salla Saastamoinen (EK), Marikki Stocchetti (UPI), Kalle Sysikaski (Rauhanliitto), Markus Ylimaa (kesk, varajäsen)

Asiantuntijat: Pasi Hellman (UM, kehityspoliittinen osasto), Tuuli Juurikkala (VM), Seija Kinni-Huttunen (UM, viestintä- ja kulttuuri-osasto), Anu Laamanen (UM, poliittinen osasto), Olli-Pekka Lehmuusaari (Suomen Pankki), Eija Lumme (YM), Timo Olkkonen (UM, kehityspoliittinen osasto), Tarja Reponen (UM, kv. ympäristöpolitiikan yksikkö), Ismo Tiainen (YM), Jussi Toppila (TEM), Juhani Toivonen (UM, itäosasto), Heikki Tuunanen (UM, Afrikan ja Lähi-idän osasto), Kent Wilska (UM, kaupapoliittinen osasto)

1. Kokouksen avaus

Puheenjohtaja Jouko Jääskeläinen avasi kokouksen klo 9.00 ja toivotti kaikki tervetulleiksi. Puheenjohtaja kävi läpi kokouksen esityslistan, joka hyväksyttiin.

Käytiin esittelykierron, jonka jälkeen yksikönpäällikkö Timo Olkkonen (UM) kertoi sihteeristön rekrytointiprosessista. Sihteeristö on työsuhteessa ulkoasiainministeriöön ja KPT:n toimisto sijaitsee Katajanokanlaituri 4:ssä. Haku tehtäviin avattiin helmikuussa. Pääsihteerin tehtävään tuli 17 hakemusta, joista haastatteluun pyydettiin 7 ehdokasta. Haastattelussa arvioitiin hakuilmoituksessa mainittuja asioita: orientaatio ja kokemus kehityspolitiikasta sekä järjestely- ja organisaatiokykyä. Pääsihteerin kohdalla painotettiin enemmän kehityspoliittista kokemusta, avustajan kohdalla organisaatiokykyä. Pääsihteerin haastatteluissa mukana olivat Timo Olkkonen (UM) ja toimikunnan puheenjohtajisto: Jouko Jääskeläinen, Gunvor Kronman ja Nina Suomalainen. Pääsihteeriksi valittiin Miia Toikka, jonka työsuhteus alkoi 23.4. Avustajan paikkaan tuli 121 hakemusta, joista 8 kutsuttiin haastatteluun. Haastatteluihin osallistuivat Timo Olkkonen ja Jouko Jääskeläinen. Avustajaksi valittiin Katja Kandolin, jonka työsuhteus alkoi 7.5.

Sihteeristö kertoi lyhyesti itsestään: Miia Toikka on työskennellyt aiemmin Kepassa, jossa aloitti vuonna 2001 kehityspoliittisessa vaikuttamis- ja kampanjatyössä. Ollut välillä kaksi vuotta Keniassa UNEPilla apulaisasiantuntijana, josta takaisin Kepaan ja nyt KPT:n pääsihteeriksi. Katja Kandolin on työskennellyt yli seitsemän vuotta Pakistanissa ja Vietnamissa erilaisissa kehitysyhteistyötehtävissä ja ennen KPT-tehtävää oli Suomessa kansalaisjärjestön (UFF ry) palveluksessa kehitysyhteistyösuunnittelijana puolitoista vuotta.

2. Kehitysyhteistyötä ja -politiikkaa koskeva vuosikertomus 2011

Puheenjohtaja kertoi, että KPT:n tavoitteena on antaa vuosikertomuksesta lausunto, joka pyritään saamaan valmiiksi ennen juhannusta. Lausunnon eräs kohderyhmä on eduskunnan ulkoasiainvaliokunta.

Apulaisosastopäällikkö Pasi Hellman (UM) alusti vuosikertomuksesta. Kertomus on toimitettu lakisääteisesti eduskunnalle ja kansanpainos on jaossa nyt. Kehityspolitiikan osuus kertomuksessa on kasvanut muutaman viime vuoden aikana ja näkökulma on laveampi kuin ennen. Raportointi ajoittuu UM:n raportointiruhkaan ja hallinnolliset paineet sekä vaatimukset raportoinnista eri tahoille ovat kovat. Kehitysyhteistyö on yksi tarkimman tarkastelun alla olevista asioista valtionhallinnossa.

Hellman kävi läpi keskeisiä havaintoja vuosikertomuksesta. Viime vuosi oli ylimenovaihe hallituksen vaihdoksen vuoksi. Toiminta pohjautui edellisen hallituskauden linjauksiin, vaikkakin viime kesänä tämän vuoden talousarviota valmisteltaessa uusia painopisteitä otettiin jo huomioon. Viime vuonna virallisen kehitysavun määrä oli 1,013 miljardia €, mikä on enemmän kuin koskaan ennen. Yhden miljardin rajan ylitys on herättänyt entistä enemmän mielenkiintoa sitä kohtaan, mitä rahoilla tehdään. Keskustelussa keskitytään usein liikaa kahdenväliseen yhteistyöhön, johon käytetään vain kolmasosa määrärahoista. Kehitysyhteistyön BKT-osuudesta oli suunniteltu suurempaa, mutta talouskasvun vuoksi tavoitteesta jäätii hiukan: BKT-osuus oli 0,52 %. Kertomuksessa on hyvä ja kattava tilastoliite kehitysyhteistyöstä, jota kannattaa hyödyntää.

KPT:n lausuntoluonnoksessa todettu pitkä viive kehityspoliitiikan toteutuksessa maatasolla on realismia, sillä kehitysyhteistyö on pitkän tähtäimen toimintaa, eikä ole toivottavaa tehdä suuria linjanmuutoksia liian usein. KEMI Hautala on kommentoinut, että ei ole odotettavissa täydellistä u-käännöstä painotusten suhteen, vaan jatkuvuus on tärkeää. Uuden ohjelman painotuksia pyritään toteuttamaan olemassa olevien ohjelmien ja suunnitelmien puitteissa. Painopiste on enemmän siinä, miten kehitysyhteistyötä tehdään kuin siinä, mitä tehdään.

Hellmanin mukaan huoli kehitysyhteistyön määrärahojen heikosta maksatusasteesta ei ole aiheellinen vuositasolla. Budjettikäytäntö on sellainen, että kunkin vuoden raha on käytettävissä seuraavat kolme vuotta siirtomäärärahoina. Kolmen vuoden jaksolla tarkasteltuna 99,5 % määrärahoista käytetään.

Politiikkajohdonmukaisuudesta Hellman totesi, että asiassa oli suvantovaihe viime vuonna ennen uutta kehityspoliittista ohjelmaa. Tänä vuonna UM on ollut aloitteellinen ja vienyt asiaa eteenpäin muiden ministeriöiden suuntaan. Johdonmukaisuutta käsiteltiin tammikuussa hallituksen iltakoulussa, ja valtionhallinnon johdonmukaisuusverkosto on kutsuttu toukokuussa koolle korkealla virkamiestasolla.

Kehitysyhteistyökertomuksen kehittämistä Hellman totesi, että tulosperustaisuuden tulisi olla toiminnan keskiössä uuden kehityspoliittisen ohjelman mukaan. Operatiivinen harjoitus sen osalta on käynnissä: virkamiehille on annettu ohjeistusta virkamiehille tulosperustaisuudesta mm. maaohjelmointia varten. Tavoitteena on, että jatkossa myös raportointimateriaali on analyttisempää ja yhdenmukaisempää, jolloin pystytään paremmin raportoimaan toiminnan tuloksista. Tulokset eivät kuitenkaan ole yksiselitteisesti mitattavissa. Maatasolla voidaan tarkastella maan kehitystä tunnuslukujen valossa, mm. BKT ja inhimillisen kehityksen indeksi, ja hanketasolla on todennettavissa, että tavoitteet useimmiten saavutetaan. Haasteena on, miten arvioida Suomen hankkeiden tulosten vaikutusta kunkin maan kehitykseen. Arviointia vaikeuttaa myös harmonisoitu yhteistyö muiden avunantajien kanssa: on vielä vaikeampi kertoa, mikä on ollut juuri Suomen osuus. Tulosten mittauksessa piilee myös se vaara, että mitataan helposti mitattavia asioita, vaikka vaikeasti mitattavissa olevat asiat ovat usein tärkeimpiä.

Puheenjohtaja kiitti Hellmania alustuksesta ja avasi keskustelun kertomuksesta. Keskustelussa nousi esille vaikuttavuus, jota ei pidä sekoittaa tuloksellisuuteen. On tärkeää pyrkiä tarkastelemaan myös kehitysyhteistyön pitkän tähtäimen vaikutuksia. Todettiin, että ilmastoasiat on oltava mukana lausunnossa. Vuosikertomuksessa mainitaan, että ilmastorahoituksen tavoite saavutettiin, mutta raha tuli kehitysyhteistyövaroista eli oli pois muusta toiminnasta. Johdonmukaisuuskysymyksistä tuotiin esille hauraiden valtioiden strategia, jonka laatiminen on kirjattu hallitusohjelmaan ja jonka suhteen odotetaan toimenpiteitä. Myös raportoinnin muotoon kiinnitettiin huomiota: tekemisen ja käytettyjen resurssien sijaan tulisi raportoida tuloksista, mikä on oleellista myös kehitysyhteistyön imagon ja poliittisen hyväksyttävyyden kannalta. Se vaatii luovuutta raportoinnin muodon kehittämässä. Lisäksi toivottiin, että kehitysyhteistyötä tarkasteltaisiin myös osana laajempia taloudellisia ulkosuhteita. Esimerkiksi Suomen uuden cleantech-strategian toteuttamisessa lähetystöt ovat mukana.

Puheenjohtaja totesi, että sihteeristö muotoilee lausuntotekstin toukokuun aikana ja lähettää sen sähköpostitse kaikille jäsenille, joilla on noin viikko aikaa kommentoida. Lausunto hyväksytään työvaliokunnan kokouksessa 14.6. Menettelytapa hyväksyttiin.

3. Rio+20

Kestävän kehityksen suurlähettiläs Tarja Reponen (UM) alusti Rio+20-kokouksen valmisteluista. Huippukokous pidetään kesäkuussa Brasiliassa, Rio de Janeirossa. Kaksi virallista valmistelukokousta on pidetty, kolmas tulossa ensi viikolla, ja lisäksi on pidetty epävirallisia kokouksia. Reponen arvion mukaan Riosta tullaan saamaan hyvä, mutta ei täydellinen tulos. Kokouksessa käsitellään vihreän talouden, kestävän kehityksen ja köyhyyden vähentämisen haasteita sekä institutionaalisia ratkaisuja YK-järjestelmän kehittämiseksi.

Avoimia kysymyksiä liittyy kestävän kehityksen tavoitteisiin (sustainable development goals, SDGs) ja niiden suhteeseen vuosituhattavoitteisiin. Kestävän kehityksen tavoitteiden on tarkoitus koskea universaalisti kaikkia maita, kun taas vuosituhattavoitteet liittyvät kehitysyhteistyön agendaan. Missä määrin nämä erilaiset järjestelmät voidaan nivoa yhteen ja kuinka pitkälle kestävän kehityksen tavoitteiden kehittämisessä tulisi Riossa edetä? Neuvotteluryhmien sisällä on eri näkemyksiä näistä kysymyksistä, yhtenäisiä kantoja ei ole muodostettu.

Institutionaalisten ratkaisujen osalta pyritään vahvistamaan ja valtavirtaistamaan kestävästä kehitystä YK:n kaikilla tasoilla. On ehdotettu mm. erityistä korkean tason raportoijaa ja UNEPin (United Nations Environment Programme) statuksen muuttamista YK:n erityisjärjestöksi, UNEOksi (United Nations Environment Organisation). Suomi kannattaa tätä. Myös kansalaisyhteiskunnan ja yritysmaailman rooleja kestävän kehityksen edistämiseksi käsitellään kokouksessa. Yritysten osalta tukeuduttaneen vapaaehtoisiiin suosituksiin. Kansalaisyhteiskunnan osallistumisen parantamiseksi YK-järjestelmässä voitaneen purkaa joitakin esteitä.

Suomen valtuuskuntaa johtaa pääministeri Katainen, ja siihen kuuluu noin 50 jäsentä: neljä ministeriä, presidentti Halonen, kansanedustajia, EK ja kolme kansalaisjärjestöä. Toiveista huolimatta tasavallan presidentti Niinistö ei ole lähdössä johtamaan valtuuskuntaa.

Puheenjohtaja kiitti Reposta alustuksesta ja avasi keskustelun asiasta, tarkoituksena evästää Suomen neuvottelijoita. Keskustelussa todettiin, että loppuasiakirjaluonnoksista puuttuu mm. aseistariisunta, joka liittyy kestävään kehitykseen, ja asian toivottiin nousevan esille Suomen puheenvuoroissa. Pidettiin tärkeänä, että kokouksessa painotetaan kestävän kehityksen kaikkia kolmea pilaria eikä keskitytä vain ympäristöasioihin. EU-valmistelussa tämä on ollut ongelma, sillä Rio+20 on käsitelty ympäristöneuvostossa. Toivottiin lisätietoa siitä, mitä Suomen valitsevat teemat vesi ja hyvinvointimittareiden kehittäminen tarkoittavat käytännössä. Todettiin, että vesiteema (rajavesikysymykset) antaa mahdollisuuden myös rauhan- ja konfliktinkysymysten käsittelyyn. Lisäksi pyydettiin tietoja uusimmasta loppuasiakirjaluonnoksesta, kestävän kehityksen neuvoston asettamista koskevan esityksen etenemisestä sekä arviota neuvotteluprosessin luonteesta – onko kyse tavanomaisesta vai erityisen hankalasta YK-prosessista. Ulkoministeriö sai myös kiitosta valmisteluprosessin koordinoimisesta Suomessa.

Reponen totesi, että ihmisoikeus- ja tasa-arvokysymykset ovat olleet esillä Suomen kannoissa, samoin on painotettu kestävän kehityksen kolmea pilaria. Vesiteema on kolmen ministerin (UMI, KEMI, YMI) yhdessä valitsema, ja siinä on painotettu laajempaa kokonaisuutta, ei vain puhtaan veden saantia. Loppuasiakirjaan tuskin saadaan vesiasioita kovin näkyvästi, koska ne ovat hyvin kiistanalaisia, erityisesti oikeus sanitaatioon ja rajavesikysymykset. KEMI on painottanut hyvinvoinnin mittareiden kehittämistä, mutta aihe on hankala ja on vaikea löytää BKT:lle korvaavaa mittaria. Suomessa on valtioneuvoston kansliassa mittareiden kehitysryhmä ja on haluttu profiloitua osaajavaltiona kysymyksessä.

Reponen totesi prosessin olevan ”normaalin” hankala, kuten YK-prosessit yleensä. Tähän asti valmisteluita on tehty laajassa kokoonpanossa, nyt siirrytty neuvotteluihin välittäjien kesken. Meksiko on tehnyt raken-

tavan ehdotuksen institutionaalisesta rakenteesta. Kestävän kehityksen neuvosto seuraisi sopimusten toimeenpanoa kaikkien kolmen pilarin osalta, kokoontuisi vuosittain korkealla virkamiestasolla ja joka neljäs vuosi valtionpäämiestasolla. Asian etenemistä mutkistavat kuitenkin erimielisyydet ECOSOCin uudistamisesta.

Puheenjohtaja kiitti puheenvuoroista ja totesi, että asiasta saadaan jatkoraportti syyskuun 6. päivän KPT:n täysistunnossa.

4. EU:n kehityspolitiikka ja työvaliokunnan matka Brysseliin

Yksikönpäällikkö Timo Olkkonen (UM) alusti EU:n kehityspolitiikasta. Jäsenet olivat saaneet raportin ulkoasiainneuvostosta 14.5. kokousasiakirjojen liitteenä. Neuvosto hyväksyi päätelmät seuraavista asioista: yleisen kehityspolitiikan uudistus, budjettituki, EU:n kehitysrahoituksen kehittyminen ja johdonmukaisuus. Päätelmistä neuvoteltiin kevään aikana ja Suomi on sitoutunut niiden sisältöihin. Olkkonen piti hyvänä, että KPT:n työvaliokunta lähtee matkalle Brysseliin. Ajankohtaisia kysymyksiä EU-politiikassa ovat:

1. Lissabonin sopimuksen myötä tehtyjen rakenteellisten muutosten vaikutus ulkosuhteisiin ja kehityspolitiikkaan. Ulkosuhdehallinnolla on isoveljen asema korkean edustajan myötä, mutta sen resurssit kehityspolitiikassa ovat pienet. Miten komission ja ulkosuhdehallinnon roolit ja yhteistyö toimivat kehitysrahoituksen ohjelmoinnissa ja johdonmukaisuuden edistämisessä?
2. Rahoituskehitykset 2014–2020: Komission esitys on, että instrumenttivalikoima pysyy ennallaan ja Euroopan kehitysrahasto (EKR) säilyy budjetin ulkopuolella. Suomi kannattaa EKR:n siirtämistä budjettiin. Komission ehdottaa, että EU:n rahoitusta nostettaisiin. Tulee pitää huoli siitä, että kehitysrahoituksen osuus ulkosuhderahoituksessa säilyy riittävän suurena. Tämä on Suomenkin kannalta tärkeää, sillä vajaa viidennes Suomen kehitysyhteistyömäärärahoista kanavoidaan EU:n kautta.
3. Post 2015 -keskustelu: Komissio valmistelee tiedonantoa aiheesta tammikuulle 2013, konsultaatiot meneillään ja Suomi on osallistumassa. Pohdittava, miten KPT osallistuu. Keskeinen kysymys on, miten EU asemoi itsensä globaalissa keskustelussa post-2015 -kehitysagendasta.
4. EU:n tilivelvollisuusraportti: Komission tiedonanto raportista tulossa kesätauon jälkeen, pohjautuu jäsenmaiden vastausten analyysiin. Raportti on tärkeä avun tuloksellisuuden ja rahoitustason kehittämisen kannalta. Myös EU:n yhteisohjelmointi on keskeinen kysymys tähän liittyen.

Pääsihteeri Miia Toikka kertoi Brysselin matkaohjelman suunnittelusta, joka on vielä kesken. Matkalle on lähdössä kuusi työvaliokunnan jäsentä ja sihteeristö, ja ohjelmassa on tapaamisia keskeisten instituutioiden kanssa. Työvaliokunnan kokouksessa 14.6. käsitellään enemmän EU-politiikkaa.

Puheenjohtaja kiitti ja pyysi kommentteja. Esille nousi työvaliokunnan nimittäminen ja toivottiin, että työvaliokuntaan saataisiin yksi kansalaisjärjestöjen edustaja. Puheenjohtaja totesi, että työvaliokunnan kokoukset ovat kaikille avoimia eikä työvaliokunta pääätä asioista, vaan valmistelee esityksiä täysistuntoa varten.

Puheenjohtaja totesi, että työvaliokunnan matka hyväksytään ja että matkaraportti tulee aikanaan kaikille tiedoksi.

5. KPT:n työskentelyn painopisteet 2012–2015

Pääsihteeri kävi läpi KPT:n työohjelmataulukon 2012–2015. Taulukkoon on koottu asioista, jotka tulivat esille työvaliokunnan kokouksessa 26.4. tai ovat nousseet esille muissa keskusteluissa. Syksyllä on tarkoitus tehdä kattavampi suunnitelma seuraavista kolmesta vuodesta. KPT:n toiminta ulottuu vuoteen 2015, joka asettaa toimikunnalle mielenkiintoisen haasteen (MDG- ja 0,7 % -aikaraja, post-2015). Tärkeä virstanpylväs

on myös vuoden 2014 alkupuolella tulossa oleva hallituksen selonteko kehityspoliittikan vaikuttavuudesta ja johdonmukaisuudesta. Jatketaan vuosiarviotyöskentelyperinnettä, mutta tehdään arviot rajatumista teemoista, eli yhteen raporttiin ei yritetä mahduttaa kaikkea, vaan tehdään vuosiarvion lisäksi myös muita ulostuloja valituissa teemoissa.

Kuluvalle vuodelle 2012 ehdotetaan painopisteiksi post-2015 -teemaa, ihmisoikeusperustaisuutta, päästö-kauppatulojen suuntaamista kehitysrahoitukseen ja EU:n kehityspoliittikkaa. Pääsihteeri ehdotti, että kunkin painopisteeseen muodostetaan erilliset työryhmät, joihin jäsenet voivat ilmoittautua myöhemmin.

Keskustelussa korostui yritysten yhteistyö ja erityisesti pk-yritysten saaminen mukaan kehitysyhteistyöhön, jotta saataisiin innovatiivisia ratkaisuja köyhyyden vähentämiseen. Ulkoasiainministeriö on jo aloittanut yhteistyön kehittelyn elinkeinoelämän kanssa tässä asiassa. Myös TEM:llä on vahva rooli tällä sektorilla. Todettiin, että avun tuloksellisuudenkin kannalta yrityksille tulisi tarjota paikkaa kehitysagendalla ja tämän tulisi näkyä myös KPT:n työssä. KPT:n tulisi seurata myös uusien rahoitusinstrumenttien toimivuutta. KPT:n vuosiarvion teema 2015 voisi olla laajempi kuin avun tuloksellisuus, esim. uusi kehityksen arkkitehtuuri tai globaalihallinta, post-2015 hengessä. Post-2015 -keskustelussa pidettiin tärkeänä sitä näkökulmaa, että suurin osa maailman köyhistä asuu keskitaloisissa maissa – mitä tämä tarkoittaa jatkossa Suomen yhteistyömaiden ja -muotojen valinnassa? Myös pääomapakoa ja veroparatiiseja ehdotettiin post-2015 keskustelun aiheiksi, ja niitä toivottiin mukaan KPT:n painopisteisiin. Todettiin myös, että ulkoministeriössä on valmisteilla ihmisoikeusstrategia, ja KPT:n rooli tässä prosessissa tulisi selvittää. KPT:n on syytä seurata YK-prosesseja ja mahdollista Suomen turvaneuvostokautta johdonmukaisuusnäkökulmasta; tässäkin yhteydessä hauraiden valtioiden teema on tärkeä.

Puheenjohtaja totesi, että tämän vuoden KPT:n ohjelman painopisteet on hyväksytty ja seuraavien vuosien ohjelmia kehitetään edelleen saadun palautteen pohjalta. Päätettiin, että yritysten rooli ja uudet rahoitusinstrumentit kehitysrahoituksessa otetaan mukaan KPT:n työohjelmaan samoin kuin hauraiden valtioiden teema. Tehtiin periaatepäätös työryhmien muodostamisesta.

6. Toimikunnan kokousaikataulu ja käytännöt

Puheenjohtaja esitteli KPT:n kokousaikataulut ja käytännöt. Kokoukset pidetään torstaisin klo 9-11. Työvaliokuntaan kuuluvat puolueiden edustajat, mutta kokoukset ovat avoimia kaikille. Kaikissa kokouksissa jäseniä sijaistavat varajäsenet. Seuraava työvaliokunnan kokous 14.6. ja iltakoulu ke 22.8., joka avoin kaikille. Aikataulu ja käytännöt hyväksyttiin.

7. Tiedoksi

Pääsihteeri kertoi, että Vietnamin yhteistyöneuvotteluissa 12.6. Helsingissä toimikuntaa edustavat SAK:n Pekka Ristelä ja Kepan Timo Lappalainen.

Puheenjohtaja totesi, että KPT:n varapuheenjohtaja Nina Suomalainen on siirtynyt töihin Sarajevoon, ja hänen tilalleen kokoomus on esittänyt edustajakseen kansanedustaja Sanni Grahn-Laasosta, jonka nimitys on juuri menossa ministerille.

8. Muut asiat

Timo Lappalainen muistutti Maailma kylässä -tapahtumasta tulevana viikonloppuna sekä perjantaina 25.5. järjestettävästä vip-tilaisuudesta.

9. Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 10.50.